

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 17 ΙΟΥΝΙΟΥ 2020
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ (ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

A1.

1. Λ
2. Σ
3. Σ
4. Λ
5. Λ

B1. Ο Αριστοτέλης προβάλλει τον εθισμό ως τον κυριότερο τρόπο απόκτησης της ηθικής αρετής χρησιμοποιώντας ως εκφραστικό τρόπο τα παραδείγματα. Συγκεκριμένα, αναφέρει το ρόλο των νομοθετών στην πραγμάτωση της αρετής (οι γὰρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς) οι οποίοι μέσα στα πλαίσια της πόλης-κράτους αναλαμβάνουν να εθίσουν τους πολίτες στην άσκηση της αρετής. Επίσης, χρησιμοποιεί ένα παράδειγμα από το χώρο των τεχνών (ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομῆν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί). Γίνεται κανείς κιθαριστής αφού εξασκηθεί στο παίξιμο της κιθάρας. Γίνεται, επίσης, κανείς οικοδόμος αφού εξασκηθεί στο χτίσιμο των σπιτιών. Το ίδιο ισχύει και με την ηθική αρετή: αποκτά κανείς ηθική αρετή αφού πρώτα εξασκηθεί με ηθικές πράξεις και συνηθίσει σε αυτή.

B2. Ο Αριστοτέλης έχει ήδη διαπιστώσει ότι η υποκειμενική μεσότητα είναι ειδοποιός διαφορά της αρετής ως οριστέας έννοιας, αλλά είναι υποχρεωμένος να δείξει ότι αυτό ισχύει και για την ηθική αρετή. Συνεχίζει, λοιπόν, με υποθετικό συλλογισμό συγκρίνοντας την τέχνη και τη φύση με την ηθική αρετή. Για να καταλήξει όμως στη θέση αυτή, πρώτα θα αναφερθεί στη μεσότητα που υπάρχει στις τέχνες. Πάντως, η μεσότητα νοείται στο εξής με υποκειμενικά κριτήρια και όχι με την έννοια των επιστημών όπως τα μαθηματικά γιατί αυτές ασχολούνται αποκλειστικά με το αντικειμενικό μέσο. Οι τεχνίτες λοιπόν που ασκούν μια πρακτική τέχνη (π.χ. οικοδομική) εργάζονται επιδιώκοντας τη μεσότητα, ώστε να δημιουργήσουν τέλεια έργα («οἱ δ' ἀγαθοὶ τεχνῖται, ὡς λέγομεν, πρὸς τοῦτο βλέποντες ἐργάζονται»). Σε αυτά τα έργα δε μπορούμε ούτε να προσθέσουμε, ούτε να αφαιρέσουμε κάτι, επειδή η προσθήκη («ὑπερβολή») και η αφαίρεση («ἔλλειψη») μειώνουν την αξία τους, ενώ η μεσότητα τη διατηρεί («τῆς δὲ μεσότητος σωζούσης»). Όμοια με τις τέχνες, η επιδίωξη

της μεσότητας παρατηρείται και στην φύση και στην ηθική αρετή, η οποία ασχολείται με συναισθήματα και πράξεις («αὕτη...πράξεις») στα οποία υπάρχει υπερβολή, έλλειψη και μέσο. Έτσι, και οι τρεις αυτές έννοιες έχουν ένα κοινό στοιχείο. Έχουν τη δυνατότητα δημιουργίας κάποιας μορφής. Η τέχνη δηλαδή μορφοποιεί το υλικό της, η φύση δημιουργεί επίσης μορφές, η αρετή δίνει μορφή στην προσωπικότητα του ανθρώπου. Ο Αριστοτέλης συγκρίνει τις τρεις έννοιες μεταξύ τους και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η αρετή είναι ανώτερη από την τέχνη, γιατί μορφοποιεί στην ουσία του τον άνθρωπο («ή δ' αρετή... ἐστίν»). Αυτό σημαίνει ότι είναι ανώτερη από την τέχνη, επειδή το αντικείμενο του ενδιαφέροντος της είναι ανώτερο από το αντίστοιχο της τέχνης. Επίσης, η φύση είναι ανώτερη από την τέχνη, διότι η πρώτη δημιουργεί μορφές, τα έμψυχα και τα άψυχα στον κόσμο που μας περιβάλλει. Άρα είναι ανώτερη από την τέχνη, επειδή τα φυσικά πλάσματα τείνουν συνεχώς προς την τελειοποίηση τους, ενώ τα έργα τέχνης παραμένουν αμετάβλητα. Γι' αυτό, λοιπόν, ή τέχνη μιμείται την φύσιν.

B.3

- α. Λ
- β. Λ
- γ. Λ
- δ. Σ
- ε. Σ

B.4

- Θέμα: νομοθέται
- Συνήθεια: ἐθίζοντες
- Ψυχοφθόρος: φθείρεται
- Ανούσιος: ἐστίν
- Ανεκτός: εἶχεν
- Αβλεψία: βλέπουσα

B5. Αριστοτέλης και Πλάτωνας πραγματεύονται το θέμα της ηθικής αρετής στα πλαίσια της πόλης – κράτους. Η διδασκαλία της έχει ιδιαίτερη σημασία για τους δυο φιλοσόφους, καθώς μέσω αυτής καθίσταται δυνατή η πραγμάτωση της αρετής.

Στο πρωτότυπο κείμενο και ειδικότερα στην παράγραφο 1 ο Σταγειρίτης πραγματεύεται το ρόλο του νομοθέτη στην απόκτηση της αρετής. Ειδικότερα, υποστηρίζει πως αυτός (= ο νομοθέτης) αναλαμβάνει έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο: αυτός είναι εκείνος που ορίζει τις υγιείς αρχές και τους κανόνες της κοινωνικής ζωής και εθίζει τους πολίτες στην άσκηση της αρετής, προκειμένου να γίνουν ενάρετοι. Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, πως ολοκληρωμένοι άνθρωποι είναι αυτοί, που ακολουθούν

και πραγματώνουν τις ηθικές αρχές που ορίζονται από τους θεσμοθέτες. Σε αυτό ακριβώς το σημείο γίνεται και η διάκριση των πολιτευμάτων σε καλά και σε λιγότερο καλά, και όχι σε καλά και κακά. Η αναφορά στη διάκριση αυτή φαίνεται να μη σχετίζεται με το θέμα του κειμένου και να αποτελεί παρέκβαση. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν ισχύει καθώς στόχος του φιλοσόφου είναι να συνδέσει την αξία των πολιτευμάτων με την αρετή των πολιτών.

Ο Πλάτωνας, στο παρατιθέμενο απόσπασμα του Πρωταγόρα, αναφέρεται στο περιεχόμενο της πολιτικής αρετής και της σημασίας της. Επισημαίνεται εδώ πως ο Αβδηρίτης της προσδίδει άλλο επίθετο, χωρίς όμως αυτό να έχει ιδιαίτερη σημασία. Με πλήθος υποθετικών προτάσεων, με αρκετές επαναλήψεις και ανακολουθίες που αποδεικνύουν την ταραχή στην οποία έχει περιέλθει, προκειμένου να αντικρούσει την άποψη του Σωκράτη επιδιώκει να αποδείξει πως είναι αδύνατο οι πολιτικοί άνδρες να διδάσκουν στα παιδιά τους λιγότερο σημαντικά μαθήματα και όχι την πολιτική αρετή, η άγνοια της οποίας επισύρει ποινές (θάνατος, εξορία). Με το συλλογισμό *a minore ad maius* (από το λιγότερο σημαντικό στο σημαντικότερο) καταδεικνύει τη σημασία της διδασκαλίας της πολιτικής αρετής.

Συμπεραίνεται από τα παραπάνω πως για τον Αριστοτέλη σε μια ευνομούμενη πολιτεία οι νομοθέτες θεωρούν ως πρωταρχικό καθήκον να θεσπίσουν αρχές δικαίου ενώ για τον Πλάτωνα η αρετή του πολίτη αποτελεί θεμέλιο της πόλης, γι' αυτό και η διδασκαλία της είναι αναγκαία.

Γ1. Και αν κανείς με ρωτήσει: Καλά, τι εννοείς, αν κάποιος βλάπτει την πόλη, πρέπει να κάνουμε ειρήνη μαζί του; Δεν θα το έλεγα· αυτό που εννοώ είναι ότι πολύ γρηγορότερα θα τους τιμωρούσαμε, αν δεν προκαλούσαμε καμιά αδικία· γιατί δεν θα είχαν κανέναν σύμμαχο.

Γ2. Ο Ξενοφών θεωρεί ότι αν κάποιος ανατρέξει στο παρελθόν θα καταλάβει τα πλεονεκτήματα της ειρήνης. Θα ανακαλύψει, βέβαια, ότι παλαιότερα πολλά χρήματα εισέρρευσαν στην πόλη, ενώ στον πόλεμο όλα αυτά κατασπαταλήθηκαν· θα καταλάβει, αν το σκεφτεί, ότι εξαιτίας του πολέμου έχουν εξαφανιστεί πολλά από τα έσοδα ενώ όταν έγινε ειρήνη στη θάλασσα, τα έσοδα αυξήθηκαν, και επιπλέον βρίσκονταν στη διάθεση των πολιτών για να τα αξιοποιήσουν όπως ήθελαν.

Γ3α.

- έκλιπούσας: ἐξέλειπες
- εισελθούσας: εἰσήεις/ εἰσήεισθα/ εἰσήρχου
- καταδαπανηθείσας: κατεδαπανῶ

Γ3β.

- μάλλον: μάλα, μάλιστα
- θᾶπτον: ταχέως, τάχιστα

Γ3γ.

- τις: τισί(ν)
- προσόδους: πρόσοδοι
- πολίταις: πολίτου

Γ4α.

- ἡ εἰρήνην: β' ὀρος σύγκρισης, εξαρτώμενος από το κερδαλεώτερον, με α' ὀρο το «πόλεμον, και υποκείμενο του εἶναι.
- ταῦτα: υποκείμενο στο ἄν κριθεῖη (απτική σύνταξη)
- τῶν προσόδων: γενική διαιρετική στο πολλά
- ἄγειν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο χρή

Γ4β.

- ἀνενεχθέντα: κατηγορηματική μετοχή συνημμένη στα χρήματα, εξαρτώμενη από το ρήμα εὐρήσει.

Γ4γ.

Μετατροπή υποθετικού σε ευθύ λόγο: θᾶπτον ἄν τιμωροῖμεθα αὐτούς, εἰ μηδένα ὑπάρχομεν ἀδικοῦντες

Μετατροπή σε αντίθετο του πραγματικού: θᾶπτον ἄν ἐτιμωρούμεθα αὐτούς, εἰ μηδένα ὑπάρχομεν ἀδικοῦντες.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΘΕΜΑΤΩΝ

Βασιλειάδου Μ., Εσκιτζή Ρ., Μπάσιου Α., Στρίγγας Ι.